

เรื่องเล่าจากห้องเรียน

การเรียนการสอนในภาคเรียนที่ ๓ ปีการศึกษา ๒๕๖๒ นั้น ครูได้ออกแบบการเรียนรู้อันผ่านการเรียน “สืบสานแหล่งทรัพยากรไทย” ตอน สายน้ำถิ่นล้านนา ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีกระบวนการของการเรียนรู้ในพื้นที่จริง หรือที่โรงเรียนรุ่งอรุณเรียกว่า การเรียนรู้ภาคสนาม (field study) ครูเป็นผู้วางแผนเลือกพื้นที่ศึกษาที่จะพานักเรียนลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล อันเป็นการเรียนรู้ผ่าน area - based ในพื้นที่ภาคเหนือ เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการปรับตัวของผู้คนบริเวณป่าต้นน้ำ บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ในการออกภาคสนามนี้ นักเรียนได้ฝึกทักษะ การสังเกต วิเคราะห์เหตุและผล สรุปสาระสำคัญและความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ รวมถึง การฝึกทักษะทางสังคม การปรับตนเองให้สามารถอยู่กับชุมชนได้อย่างเป็นลูกหลาน ประมาณ ๕ - ๗ วัน การได้ใช้ชีวิตอยู่กับชุมชนนี้จะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนได้มากขึ้น

คุณครูแบงค์ - ภิญญา เสาร์วันดี คุณครูผู้สอนวิชาบูรณาการ ชั้นมัธยมปีที่ ๓ เล่าว่า ช่วงต้นก่อนออกภาคสนาม นักเรียนทำการค้นคว้าข้อมูลพื้นที่ของบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ นักเรียนหาความรู้ต่างๆ จากทั้งหนังสือและเว็บไซต์ เพื่อให้มีข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจในพื้นที่ภาคสนาม ให้ได้มากที่สุด การค้นคว้านี้เป็นการสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมกับการออกภาคสนาม และเป็นการสร้างภาพในใจเกี่ยวกับพื้นที่ของหมู่บ้านนี้ ที่อาจจะทำให้เริ่มมองเห็นประเด็นบางอย่างได้

เมื่อนักเรียนได้ช่วยกันประมวลข้อมูลพื้นฐานที่ค้นคว้ามาได้ พวกเขาเกิดความรู้สึกว่าหมู่บ้านสามขาแห่งนี้ เป็นหมู่บ้านที่เจ๋งมาก ไม่ต้องง้อน้ำจากการประปาด้วย แสดงว่าหมู่บ้านสามขานี้จะมีน้ำเหลือกินเหลือใช้เป็นแน่ นักเรียนรู้สึกตื่นเต้นอยากไปภาคสนามเร็วๆ อยากไปเล่นน้ำที่หมู่บ้านแล้ว

แต่เมื่อเดินทางไปถึงหมู่บ้านภาพที่นักเรียนเห็นคือ ความแห้งแล้งของพื้นที่ นักเรียนรู้สึกตกใจและงงกับภาพที่แตกต่างไปจากที่ได้ข้อมูลมา การไปภาคสนามครั้งนี้จึงเป็นเรื่องที่ครูพานักเรียนเรียนรู้จากสถานการณ์จริง และต้องไปสืบค้นถึงเหตุที่มาของภาวะภัยแล้ง และไฟป่าในพื้นที่ ทั้งจากการพูดคุยกับชาวบ้านและพร้อมที่จะเรียนรู้กับสิ่งที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้น

บ้านสามขาที่นักเรียนรู้จักผ่านการสืบค้น เป็นหมู่บ้านต้นแบบของการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยเฉพาะในเรื่องการทำฝายชะลอน้ำและตักตะกอน มีรางวัลลูกโลกสีเขียวการ์นต์ และภาพนี้เป็นภาพที่นักเรียนได้รู้จักตั้งแต่เริ่มหาข้อมูลก่อนมาภาคสนาม ซึ่งเป็นข้อมูลความรู้ที่ผู้อื่นได้เขียนบอกเอาไว้ เป็นภาพที่ทำให้นักเรียนวาดภาพในใจไว้ว่าเป็นพื้นที่สีเขียวที่แสดงความอุดมสมบูรณ์ เพราะตามแหล่งข้อมูลต่างๆ นั้น ต่างก็ให้ข้อมูลให้เห็นภาพอุดมสมบูรณ์แบบที่นักเรียนเข้าใจทั้งสิ้น แต่พอได้ไปถึงหมู่บ้านนักเรียนได้เห็นบรรยากาศที่ไม่เหมือนกับที่จินตนาการไว้ ภาพพื้นที่สีเขียว ความชุ่มชื้นจากแหล่งน้ำมากมายไม่ได้มีให้เห็นดังคิด ทั้งภูเขา ทุ่งนา ลำห้วย และสวนในครัวเรือนกลายเป็นสีเหลืองสลัดกับสีน้ำตาล พื้นดินสีน้ำตาลที่ไม่มีความชุ่มชื้นของสายน้ำและพืชพันธุ์สีเขียวให้เห็นเลย อีกทั้งยังเห็นกลุ่มควันไฟบนภูเขาที่ทุกคนต่างมองเห็นได้ สายตาของนักเรียนแสดงความรู้สึกงงงวยเช่นเดียวกันกับครู ต่อจากนั้นก็มีการสัมภาษณ์ ความสงสัยต่อสิ่งที่พบเจอ ณ ตรงหน้า เช่น

“นี่ที่บ้านสามขาหรือเปล่า ทำไมถึงได้ดูแห้งแล้งฝุ่นตลบขนาดนี้”

“ต้นไม้สีเขียวที่เราเห็นตามอินเทอร์เน็ตหายไปไหนแล้ว”

“กลุ่มไฟบนภูเขาตรงนั้นคืออะไรกันแน่”

ครูจึงชวนนักเรียนให้เริ่มไปทำความเข้าใจหมู่บ้านแห่งนี้ และหาคำตอบต่อสิ่งที่พวกเขาต่างก็สงสัยกันว่า “ทำไมพื้นที่แห่งนี้จึงมีความแตกต่างจากที่นักเรียนได้หาข้อมูลมาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ” โดยการใช้เครื่องมือที่เคยได้ฝึกใช้ในการออกภาคสนาม ได้แก่การทำแผนที่แสดงจุดสำคัญและการใช้ทรัพยากรของหมู่บ้านตามฤดูกาล ตามรอยประวัติความเป็นมา และศึกษาความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน ซึ่งต้องอาศัยการเดินทางสำรวจและสัมภาษณ์ชาวบ้านถึงจะได้ข้อมูลเหล่านี้มา เป็นข้อมูลที่จะช่วยให้ได้รู้จักหมู่บ้าน รู้จักชาวบ้าน รู้จักความเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้ทำความรู้จักกันฉันมนุษย์ ได้ไต่ถามทุกข์ สุข ความนึกคิด ของกันและกัน

ครูได้เดินดูบรรยากาศการทำงาน of นักเรียน บ้างก็เดินไปพร้อมกับนักเรียนที่ชวนมอง สังเกต สิ่งต่างๆ ระหว่างเดิน จนเกิดคำถามที่จะนำไปใช้พูดคุยกับชาวบ้านได้อีก บางช่วงจังหวะครูได้นั่งฟังการสัมภาษณ์ของนักเรียน ได้เห็นวิธีการทำงานของนักเรียน การปฏิบัติตัวกับชาวบ้าน ครูพบว่านักเรียนมีวุฒิภาวะที่โตขึ้นจากภาคเรียนที่หนึ่งที่ได้พบกันครั้งแรก เช่น การปฏิบัติตัวตอนสัมภาษณ์ที่ไม่เหมาะสม ถามด้วยความไม่รอบน้อม

เพิ่งเอาคำตอบจนทำให้ผู้สัมภาษณ์รู้สึกอึดอัด และไม่ยอมให้ผู้สัมภาษณ์ต่อบ้างก็มี แต่ในครั้งนี้อาการของนักเรียนเปลี่ยนไป คือเห็นการให้เกียรติและนอบน้อมกับผู้ที่ให้ข้อมูลความรู้ มีการไหว้ขอบคุณและแนะนำตัวเอง บอกจุดประสงค์ของการมาสัมภาษณ์ การพูดคุย ชวนคุย เพื่อให้เกิดความเป็นกันเองระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ บางจังหวะที่ครูได้ร่วมฟังการสัมภาษณ์และเกิดข้อสงสัยในประเด็นนั้นๆ แล้วนักเรียนไม่ได้ถามต่อ ครูก็จะเป็นผู้ช่วยตั้งคำถามให้จนได้คำตอบหรือประเด็นในการหาคำตอบต่อไป และนักเรียนก็ได้ตั้งคำถามต่อจากคำถามของครูอีกที ครูและนักเรียนต่างคนต่างได้ร่วมเรียนรู้เรื่องนั้นไปพร้อมกัน ชาวบ้านเองก็เกิดความรู้สึกเป็นกันเองกับนักเรียน เกิดเป็นมิตรไมตรี เมตตาเอ็นดูนักเรียน บางครั้งก็พานักเรียนได้ไปเห็นของจริง หรือพาลมมือทำด้วยกันจนนักเรียนเกิดความเข้าใจต่อเรื่องนั้น เมื่อนักเรียนสัมภาษณ์เสร็จ ชาวบ้านก็ให้ของกินติดไม้ติดมือกลับไปด้วย การที่นักเรียนเปลี่ยนวิธีการเข้าหาชาวบ้าน เห็นว่าการปฏิบัติตัวแบบใหม่ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ต่างออกไปจากเดิม การพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติ ถามชวนคุย สนใจในสิ่งที่ชาวบ้านเล่า มีอาการอยากรู้ อยากเห็นในเรื่องนั้นๆ ทำให้ได้เห็นอาการทำที่ยินดีตอบคำถามของชาวบ้าน ที่ทำให้นักเรียนก็เกิดความรู้สึกร่วมกับเรื่องที่ชาวบ้านเล่า เข้าอกเข้าใจในสิ่งที่ชาวบ้านกำลังเผชิญ

ช่วงเย็นของทุกวัน เป็นเวลาที่ครูนัดหมายนักเรียนเพื่อมาจัดการและซ่อนความรู้จากการที่นักเรียนได้ไปทำการสำรวจ สัมภาษณ์ หรือได้ลงมือทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน ด้วยการตั้งวงสนทนาสะท้อนและสรุปการเรียนรู้ประจำวัน นักเรียนได้พูดสะท้อนการเรียนรู้ของตนเอง คุยแลกเปลี่ยน บอกเล่าข้อมูล ความรู้ ความรู้สึก และแง่มุมต่างๆ ที่ได้จากการไปเดินสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์ชาวบ้าน

จากวงสนทนาสะท้อนความรู้ที่ได้จากการสำรวจและทำแผนที่ชุมชน นักเรียนได้ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและปรับตัวกับพื้นที่ที่อยู่ การบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบเพื่อให้ชาวบ้านทุกคนมีกินมีใช้โดยไม่ต้องพึ่งพาน้ำจากการประปา เดิมอาชีพหลักคือการทำนาในหน้าน้ำและปลูกพืชหมุนเวียนในหน้าแล้ง ซึ่งเป็นการทำการเกษตรที่อิงกับฤดูกาล แต่ช่วงนี้นักเรียนได้พบเห็นว่าชาวบ้านต้องประหยัดน้ำใช้มาก และในช่วงเวลานี้เป็นช่วงหน้าน้ำแต่ชาวบ้านกลับไม่ได้ทำนา และต้องไปทำงานรับจ้างอื่นๆ เพื่อหาเลี้ยงชีพ เพราะเกิดภาวะแล้งที่ฝนไม่ได้ตกมา ๖ เดือนแล้ว นักเรียนรู้สึกเห็นใจชาวบ้านที่ต้องมาเจอกับสภาพปัญหาเช่นนี้ อยากจะช่วยเหลือแต่ไม่รู้จะช่วยอย่างไร

ครูได้ช่วยให้นักเรียนเห็นภาพรวมของชุมชนแห่งนี้ โดยการเขียนเป็นประเด็นหรือ คำที่นักเรียนได้ร่วมกันแบ่งปันข้อมูลความรู้ลงในกระดาษฟลิปชาร์ต ให้ทุกคนเห็น คำสำคัญจากที่เพื่อนทุกคนพูดไว้ ทำให้เข้าใจภาพรวมของชุมชนนี้ว่า มีอะไรอยู่ตรงไหน การใช้ทรัพยากรในพื้นที่ตามฤดูกาล (ปฏิทินฤดูกาล) เป็นอย่างไร มีความเปลี่ยนแปลง (ไทม์ไลน์) หรือมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นบ้าง และมีอยู่ประเด็นหนึ่งซึ่งนักเรียนเกือบทั้งหมด จะพูดไปในทางเดียวกัน ซึ่งเป็นประเด็นที่ครูได้ทักไว้ในใจว่านักเรียนเองน่าจะพูดเรื่องนี้ กันได้ทุกคน นั่นก็คือ “ไฟป่าจากน้ำมือมนุษย์” ที่เป็นประเด็นที่นักเรียนร่วมแสดง ความคิดเห็นกันมาก ซึ่งเป็นแง่มุมและประเด็นที่ได้มาจากชาวบ้านในพื้นที่ว่า

“ไฟป่าที่หมู่บ้านแห่งนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเอง แต่เป็นคนที่ทำให้เกิดไฟป่าบริเวณนี้ และ มักจะไม่ใช้คนในพื้นที่ คนที่ทำให้เกิดไฟป่ามักจะเผาเพื่อหาของป่าหรือเผาตอพงจาก การหาของป่า แล้วดับไม่สนิท พอมีลมพัดและอากาศที่แห้งในหน้าแล้งทำให้ไฟลุกขึ้นมาอีกครั้งตอนที่พวกเขาจากไป”

“ชาวบ้านมีความพยายามจะรักษาป่าต้นน้ำเอาไว้ มีกฎชุมชนที่ทุกคนร่วมกันตกลง อันเนื่องมาจากชุมชนนี้จำเป็นต้องใช้ในจากลำธารป่าต้นน้ำ ทั้งน้ำอุปโภค บริโภค ทำไร่ นา สวน ทั้งสิ้น”

มีนักเรียนคนหนึ่งสะท้อนออกมาจากความรู้สึกของเขาว่า “คนที่ทำให้เกิดไฟไม่รู้บ้าง หรือใจว่ามันจะส่งผลเสียกับผู้อื่นอย่างน้อยแค่ไหน พวกนี้เห็นแต่ประโยชน์ตนเอง” และ นักเรียนคนอื่นๆ ต่างก็เห็นด้วยกับสิ่งที่เพื่อนได้พูดไป ครูตั้งคำถามเพื่อพาคิดถึงเหตุปัจจัย ที่เกิดขึ้นว่า “คนที่ทำให้เกิดไฟ อาจไม่รู้ผลที่ตามก็ได้ แล้วเขาไม่รู้เพราะอะไรได้บ้าง” เพื่อให้ นักเรียนได้เข้าใจและรู้แน่ชัดว่าเขาตั้งใจให้เกิดเรื่องนี้นั้นจริงๆ หรือไม่

นอกจากนี้ประเด็นเรื่องภัยแล้ง นักเรียนได้พูดแลกเปลี่ยนกันเองว่า ดูจะเป็น ปัญหาที่ไม่ได้เกิดแค่ในพื้นที่นี้เท่านั้น ทั้งประเทศไทยและทั่วโลกก็เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ เช่นเดียวกัน ต้องใช้การบริหารการจัดการขนาดใหญ่และใช้เวลาหลายปีที่จะแก้ปัญหานี้ได้ ครูจึงตั้งคำถามชวนพูดคุยต่อว่า “เมื่อเห็นภาพรวมของหมู่บ้านเช่นนี้แล้วรู้สึกอย่างไร” นักเรียนจึงช่วยสะท้อนกันว่า “รู้สึกถึงกับสิ่งที่พวกเขาทำ คือ การจัดการน้ำให้มีกิน

มีใช้กันเอง รู้สึกเคารพในหัวใจของชาวบ้าน และการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ภัยแล้ง เห็นความร่วมมือสามัคคีกันในสถานการณ์ที่ยากลำบากนี้ เพื่อความอยู่รอดของทุกคน นักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกขัดเคืองและสงสัยว่า “คนที่ทำให้เกิดไฟป่าไม่รู้บ้างหรือว่ามันจะส่งผลเสียกับผู้อื่นมากน้อยเพียงใด เห็นแต่ประโยชน์ของตนเองอยู่หรือเปล่า” ครูถามต่ออีกว่า “เมื่อรู้ว่าไฟป่าเกิดจากฝีมือมนุษย์แล้วนั้น นักเรียนจะสามารถทำอะไรได้บ้างเพื่อช่วยแก้ปัญหา” นักเรียนก็ใช้เวลาคิดครุ่นหนึ่งจนมีนักเรียนคนหนึ่งเริ่มพูดว่า “ถ้าตามกฎหมายแล้ว การกระทำนี้ก็เป็นสิ่งที่ผิด มีโทษปรับและจำคุกเลยนะ แต่ตำรวจจะจับได้หมดหรือ เพราะจริงๆ แล้วไฟป่าไม่ได้เกิดขึ้นแค่พื้นที่นี้พื้นที่เดียวสักหน่อย” แล้วก็ยังมีนักเรียนคนอื่นๆ ค่อยๆ ทอยยพูดเสริมว่า “ไม่มีทางที่ตำรวจจะไล่จับได้หมดหรอก อีกอย่างคิดว่าการที่ไปไล่จับกลับมาดำเนินคดีนั้นเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุจริงหรือเปล่า” ซึ่งเป็นความคิดเห็นของนักเรียนคนหนึ่งที่ชวนเพื่อนคนอื่นได้คิดตามได้ดีมาก พวกเราจึงช่วยกันคิดต่ออีกว่า “อะไรคือต้นเหตุกันแน่” จนได้คำตอบร่วมกันออกมาว่า “การที่ทำให้ทุกคน รวมถึงกลุ่มคนที่ทำให้เกิดไฟป่าเหล่านั้น มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าและไฟป่า น่าจะเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุที่สุดแล้ว เพราะถ้าพวกเขามีความรู้ ก็อาจจะไม่เกิดปัญหาเหล่านี้ขึ้นอีกก็เป็นได้” นั่นหมายความว่า หากพวกเราร่วมมือกันสื่อสารเรื่องเหล่านี้ ก็อาจจะเป็นทางออกของปัญหาที่ดีที่สุดตอนนี้ และนักเรียนเองก็สามารถร่วมช่วยเหลือได้

หลังจากที่รวบรวมข้อมูล ความรู้ ข้อสังเกตต่างๆ รวมถึงได้บอกเล่าความรู้สึกต่อเรื่องที่ได้รู้ได้พบเจอแล้วนั้น ครูได้มีคำถามชวนวิเคราะห์ต่อไปอีกว่า “เรื่องที่ได้ไปรู้ไปเห็นมาในวันนี้ คิดว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญสำหรับหมู่บ้านที่ชาวบ้านที่นี่ขาดไม่ได้เลย” ซึ่งนักเรียนได้ช่วยกันระดมคำตอบออกมาหลายคำตอบ เช่น

“คนในหมู่บ้านที่ร่วมแรงร่วมใจสามัคคีกันเห็นได้ชัดจากการร่วมกันจัดการและประหยัดน้ำกัน”

“รวมถึงดับไฟป่า ป่าต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์จากการที่ชาวบ้านไม่เข้าไปรุกรานหรือใช้พื้นที่ในเขตป่า”

“แต่ตอนนี้มีคนบางกลุ่มกำลังทำตรงกันข้ามกันอยู่นั่นคือการทำให้เกิดไฟป่า”

“น้ำที่หล่อเลี้ยงคนในหมู่บ้านตอนนี้กำลังเป็นปัญหาอย่างเห็นได้ชัด” เป็นต้น

PBL ที่ดี
ES ๐.๖๑

ครูและนักเรียนต่างร่วมกันคิดไปอีกขั้นว่าอะไรคือจุดร่วมของสิ่งที่เพื่อนๆ ได้ร่วมสะท้อนออกมา จนนำมาสู่ข้อสรุปที่ว่า “น้ำ” เป็นหัวใจสำคัญของหมู่บ้าน เพราะทุกเรื่องที่ทุกคนช่วยกันระบุนั้นจะไม่พ้นเรื่องน้ำทั้งสิ้น และน้ำก็มาจากป่าต้นน้ำในหมู่บ้านนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องที่นักเรียนมีความรู้สึกร่วมในประเด็น “ไฟป่า” ที่เกิดขึ้นบนป่าต้นน้ำด้วย ครูมองเห็นโอกาสจากประเด็นที่นักเรียนสะท้อนกันออกมานั้นว่า สามารถนำมาเป็นประเด็นเริ่มต้นของการทำงานภายใต้ project - based learning ได้ แต่ในใจครูก็เกิดความรู้สึกว่า “ครูจะชวนนักเรียนตั้งประเด็นอย่างไร ให้เรื่องที่นักเรียนกำลังสนใจอยู่กับเรื่องที่เป็นหัวใจชุมชนเป็นเรื่องเดียวกัน” จึงได้ใช้เวลาสักครู่หนึ่งและคิดขึ้นได้ โดยเริ่มตั้งคำถามชวนนักเรียนคิดต่อว่า “ป่าต้นน้ำจะยังเป็นป่าต้นน้ำได้นั้น ต้องเกิดจากปัจจัยอะไรบ้าง เพื่อที่คนหมู่บ้านนี้จะได้น้ำกินและน้ำใช้ได้ตลอด” เป็นการตั้งคำถามช่วยให้นักเรียนได้ย้อนคิดดูว่ามีวิธีการไหนบ้างที่จะช่วยเรื่องการรักษาป่าต้นน้ำได้เพื่อใช้เป็นร่มใหญ่ (โจทย์) ที่นักเรียนจะทำโครงการย่อยตามความสนใจของตนได้อีกที อีกทั้งประเด็นเรื่องไฟป่าที่นักเรียนสนใจ ก็ยังสามารถทำงานได้ภายใต้ร่มเดียวกันนี้ได้ด้วยเช่นกัน

ภายหลังจากที่ร่วมกันสรุปการเรียนรู้ทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์วันนี้ และได้ร่มใหญ่ของห้องในการทำงานวันถัดไปแล้ว โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ “ร่วมมือกันสื่อสารเรื่องเหล่านี้ ที่อาจเป็นทางออกของปัญหาที่ดีที่สุดในตอนี้ และนักเรียนเองก็สามารถร่วมช่วยเหลือได้” ครูได้ให้วิธีการทำงานท้าทายนักเรียนเพิ่มไปอีกว่า การทำงานของนักเรียนจะเป็นการทำงานเป็นรายบุคคล และจะเป็นการรวบรวมความรู้ความเข้าใจรูปแบบใหม่ในภาคเรียนนี้ นั่นก็คือ การทำ “หนังสือภาพเล่มเล็ก” โดยครูได้ชวนนักเรียนคิดว่า เพราะเหตุใดครูจึงมีความตั้งใจให้นักเรียนทำชิ้นงานเช่นนี้ ซึ่งนักเรียนก็ได้ร่วมแลกเปลี่ยนกันเองว่า “เพราะที่ผ่านมาพวกเราเคยทำในรูปแบบเอกสารรายงานที่ใช้คำเป็นทางการหรือใช้คำคนอื่นที่มาจากการศึกษาความรู้เพิ่มเติมประกอบ อีกทั้งยังเป็นการทำงานกลุ่มด้วย หากเราได้ลองทำหนังสือภาพเล่มเล็ก จะได้ฝึกการเขียนอีกรูปแบบที่ต่างออกไป” ซึ่งครูได้เพิ่มเติมว่า “การจะทำหนังสือภาพเล่มเล็ก ในการเขียนและถ่ายภาพจำเป็นต้องทำด้วยความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างถ่องแท้ จนสามารถเล่าเรื่องและสื่อสารออกมาด้วยภาษาของตนเอง ต้องทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเป้าหมายที่

นักเรียนจะสื่อด้วย และนักเรียนแต่ละคนต้องมีประเด็นการเก็บข้อมูลและภาพ ดังนั้นทุกคนจะได้ฝึกตั้งเป้าหมายของตนเองที่จะเข้าใจปัญหาของหมู่บ้านแห่งนี้ตามมุมมองของแต่ละคน” นักเรียนทุกคนต่างเห็นด้วยกับสิ่งที่เพื่อนพูดและสิ่งที่ครูเสริม

นักเรียนแต่ละคนต่างก็เริ่มตั้งประเด็นย่อยภายใต้ร่มใหญ่ที่ได้ร่วมกันตั้งไว้ต่อทันที และเริ่มวางแผนงานของตนเองและปรีชาครู เพื่อที่ว่าวันถัดไปจะสามารถเริ่มทำงานได้ตั้งแต่เช้าจะได้หาคำตอบจากประเด็นที่ตนเองตั้งไว้ได้ทันที ซึ่งนักเรียนต่างก็ดูแข่งขันกันมากเพราะส่วนใหญ่พูดว่า “ต้องใช้เวลาในการเก็บข้อมูลและภาพให้คุ้มค่า เพราะพวกเรามีเวลาอยู่ที่หมู่บ้านน้อยมาก อยากเก็บข้อมูลและภาพให้ได้มากที่สุดภายในเวลาอันจำกัด” ครูสังเกตเห็นว่านักเรียนอยากทำงานมากและต้องทำแข่งกับเวลา เคร่งเครียดจากความกังวลเรื่องการเก็บข้อมูลที่จะให้ครบถ้วน เพราะอาจเผลอลืมมุมมองบางอย่างได้ ซึ่งหากกลับไปโรงเรียนแล้วจะไม่สามารถย้อนกลับมาเก็บข้อมูลได้อีก

ครูจึงได้เพิ่มวิธีการทำงานให้นักเรียนสามารถที่จะไปร่วมกันไปเก็บข้อมูล ภาพ หรือสัมภาษณ์กันเป็นกลุ่มได้ เพื่อที่จะได้ช่วยกันถาม หรือมีมุมมองในประเด็นที่หลากหลายมากขึ้น จะทำให้ได้ข้อมูลและภาพที่หลากหลายครบถ้วน ทำให้นักเรียนยิ้มออกมา บางคนโห่ร้องดีใจ เพราะคลายกังวลว่าจะทำงานไม่ได้หรือทำไม่ทัน และยังมีกลุ่มเพื่อนที่ร่วมเดินทางค้นหาคำตอบกับพวกเขาด้วย

ในช่วงที่นักเรียนแต่ละคนได้เริ่มตั้งประเด็นการทำงานของตัวเอง มีนักเรียนทยอยเข้ามารายงานและปรึกษาในสิ่งที่นักเรียนคิด ครูรู้สึกได้ถึงความแน่วแน่และชัดเจนต่อแนวทางการทำงานของตัวเอง โดยที่ครูไม่ต้องช่วยมากนัก บางคนครูเพียงแค่พูดคุยชี้ชวนว่า “สิ่งที่นักเรียนคิดจะเป็นรูปธรรมอย่างไรในสายตานักเรียน” แล้วนักเรียนคนนี้ก็สามารไปทำงานต่อได้เอง แต่ยังมีบางคนที่ตั้งประเด็นได้ยังไม่ชัดเจนนัก ที่ครูต้องพูดคุยด้วยคำถามอีกชุดหนึ่งเพื่อให้นักเรียนเห็นข้อสังเกตหรือข้อสงสัย และชวนให้นักเรียนอยากตามรอยเพื่อหาคำตอบ แต่ยังคงบนเป้าหมายเดิมที่นักเรียนได้ตั้งไว้แต่แรก ซึ่งช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่ครูรู้สึกว่าได้เห็นความรู้สึกนึกคิดต่อประเด็นการทำงานภาคสนามของนักเรียนแต่ละคนอย่างละเอียด ว่าทำไปด้วยใจแบบไหน ซึ่งก็เป็นที่น่าชื่นใจว่านักเรียนเกือบทั้งหมดให้ความสำคัญต่อเรื่องที่นักเรียนได้ไปเรียนรู้ในวันนี้ ว่ามีความสำคัญกับชาวบ้านจนเชื่อมโยงสู่ตนเองได้ มีเพียงแค่สองถึงสามคนเท่านั้นที่ยังไม่เข้าใจต่อเรื่องที่เรียนรู้ว่ามีความสำคัญต่อตัวนักเรียนเองอย่างไร จึงต้องอาศัยการพูดคุยกับครูนานกว่าปกติ ตั้งคำถามต่อข้อสังเกตของนักเรียน เพื่อที่จะได้เห็นเรื่องและเห็นความรู้สึกของตัวเอง จนนำไปสู่การให้ความสำคัญด้วยตัวเองได้

จัดระบบ (organizing)

ความรู้ ES ๐.๘๕

เมื่อกลับมาที่โรงเรียน ก็ถึงขั้นตอนที่นักเรียนจะต้องรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามตามประเด็นที่ตนเองตั้งไว้ โดยนักเรียนรวบรวมข้อมูลและภาพจากภาคสนาม จากคำถามที่ครูถามว่า “หากนักเรียนเป็นผู้อ่านข้อมูลเหล่านี้ คิดว่าผู้อ่านจะเข้าใจสิ่งที่รวบรวมไว้มากน้อยแค่ไหน อะไรที่จะทำให้อ่านเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อมากขึ้น” นักเรียนได้ร่วมกันสะท้อนออกมาแล้วสรุปได้ว่า “สิ่งนั้นคือการรวบรวมให้เป็นหมวดหมู่ และจัดเรียงอย่างมีลำดับ แล้วจึงอ่านใหม่อีกรอบ และถ้ายังมีข้อสงสัยหรือข้อติดขัดอีกก็ให้หาเพิ่มเติมซึ่งจะยิ่งทำให้ข้อมูลของผู้เขียนมีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้นไปอีก” หลังจากนั้นนักเรียนแต่ละคนก็ได้นำข้อมูลที่รวบรวมมาจัดเรียงให้มีลำดับ เป็นหมวดหมู่ ทำให้เห็นเส้นเรื่องของประเด็นตนเอง และสังเกตเห็นข้อติดขัดหรือข้อสงสัย ที่ยังทำให้ข้อมูลของนักเรียนทำให้อ่านไม่เข้าใจหรือสงสัย และต้องการการหาข้อมูลชั้นสองเพิ่มเติม เช่น ข้อมูลทางวิชาการ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สถิติ เป็นต้น อันจะทำให้ข้อมูลของนักเรียนมีความครบถ้วนและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น ตามที่นักเรียนได้ช่วยกันระบุไว้ในข้างต้น

พอทำการรวบรวมข้อมูลเสร็จครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว นักเรียนได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาทำความเข้าใจอีกครั้ง เพื่อที่จะเริ่มเขียนเป็น “หนังสือภาพเล่มเล็ก” ของตนเอง ขั้นตอนนี้มีความยากสำหรับนักเรียน เพราะมีหลายอย่างที่นักเรียนต้องเรียนรู้และพยายามทำให้สำเร็จด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นกลวิธีการเขียน (เขียนบรรยายและพรรณนาโวหาร) การจัดรูปเล่ม และการแต่งภาพให้เหมาะสมกับรูปแบบหนังสือและความหมายที่ต้องการจะสื่อ นักเรียนบางคนได้สะท้อนว่า “ยังใช้เครื่องมือของโปรแกรมทำหนังสือ (Adobe InDesign) ไม่เป็นเลย” ส่วนใหญ่ก็จะกังวลเรื่องการเขียนเล่าเรื่องของตนเอง ซึ่งครูก็เห็นความสำคัญเหล่านี้ ว่านักเรียนควรมีความรู้และทักษะไปทำงานได้ด้วยตนเองและจะทำให้สิ่งที่พวกเขาได้ตั้งเป้าหมายไว้ไปได้ง่ายขึ้น เมื่อครูช่วยเพิ่มทักษะให้กับพวกเขา จึงได้เติมความรู้ให้นักเรียนในเรื่องกลวิธีการเขียนเป็นหลัก โดยมีตัวอย่าง

การเขียนจากนิยายสารหรือบทความหลายๆ แหล่ง การฝึกเขียนสั้นๆ ในช่วงสรุปการเรียนรู้ตามหลักการเขียนบรรยายหรือพรรณนาโวหาร เพื่อให้มีความรู้และทักษะมากพอที่จะไปลงมือเขียนได้ด้วยตนเองแล้ว นักเรียนจึงเริ่มวางแผนงานต่อว่า ข้อมูลและภาพที่ได้รวบรวมไว้นั้นจะออกแบบและผลิตงานออกมาในรูปแบบหนังสือเล่มเล็กที่มีหน้าตาเป็นเช่นไร นักเรียนทุกคนจึงได้ลองร่างแบบมาให้ครูช่วยดู ครูจึงถามนักเรียนทั้งห้องกลับไปว่า “งานที่ร่างมานั้นจะสามารถทำให้คนอื่นสนใจ แล้วจับขึ้นมาอ่านได้มากน้อยเพียงใด” ทำให้พวกเขากลับมาคิดว่า หากเขาเป็นคนอ่านจะหยิบขึ้นมา เขาจะอ่านหรือเปล่า และทำให้นักเรียนต้องปรับปรุงงาน เพื่อให้มีความน่าสนใจจนผู้อ่านจะหยิบขึ้นมาอ่าน ครูได้ย้ำไปอีกว่า “พอผู้อ่านหยิบขึ้นมาอ่านแล้วต้องไม่ทำให้คนอ่านผิดหวังด้วย” เพื่อเตือนนักเรียนไม่ให้ลืมที่จะเน้นคุณภาพเนื้อหาที่จะส่งสารให้แก่ผู้อ่านได้ประโยชน์ด้วยเช่นกัน

การเขียน ES ๑.๔๔

ในส่วนขอเทคนิคการทำหนังสือนั้น ครูได้ช่วยให้เห็นเครื่องมือในโปรแกรมทำหนังสือร่วมกัน ลองทำให้ดูเป็นตัวอย่างคร่าวๆ แล้วให้นักเรียนได้เรียนรู้เพิ่มเติมด้วยตัวเอง มีนักเรียนบางคนให้ครูช่วยสอนเทคนิคบางเทคนิคเพิ่มเติม บางเทคนิคครูก็ช่วยได้ บางเทคนิคก็ไม่สามารถช่วยนักเรียนได้ ต้องอาศัยครูไอทีช่วยสอนให้ มีนักเรียนบางส่วนสามารถหาแหล่งเรียนรู้จาก YouTube จนทำให้นักเรียนเกิดทักษะและความรู้มาใช้งานจนสำเร็จได้ด้วยตนเอง

พองานหนังสือเล่มเล็กร่างแรกสำเร็จ นักเรียนแต่ละคนได้มานำเสนอแก่ครูท่านอื่นและเพื่อนๆ ให้ช่วยแนะนำว่ามีอะไรที่ต้องปรับปรุงอีกหรือไม่ก่อนที่จะเผยแพร่สู่สาธารณะ ซึ่งนักเรียนแต่ละคนได้รับคำแนะนำมากมาย และสามารถที่จะน้อมรับคำแนะนำเหล่านั้นไปปรับแก้งานในทุกจุดได้เป็นอย่างดี

งานสมุดภาพเล่มเล็กของนักเรียนนั้น มีหลายคนที่มีการเขียนที่มาจากความนึกคิดหรือความรู้สึกต่อเรื่องที่ได้พบเจอและลงมือทำ เป็นชุดภาษาของนักเรียนเอง เช่น

“ชุมชนบ้านสามขาจะมีน้ำที่เรียกว่า ประปาภูเขา
มันคือน้ำที่มาจากภูเขา มันคือน้ำตามธรรมชาติ
ชุมชนดูแลรักษาป่าไม่ ป่าไม่ก็คืนประโยชน์ให้กับเขา”

นายภูริณัฐ เซน เกษมสังข์จะธรรม

“ตอนนี้ในแม่น้ำแห่งนี้กลายเป็นสถานที่สวยงามอย่างกับนิยาย
เป็นสถานที่ที่คนอื่นมาเห็นแล้วจะต้องมีความสุขแน่ ๆ
แต่ผมว่าคนที่ชุมชนบ้านสามขาไม่น่าจะดีใจกับภาพสวยๆ นี้แน่
เพราะว่าตามปกติมันต้องเต็มไปด้วยน้ำ
มันกลายเป็นวิวแห่งความแห้งแล้ง”

นายธีรพัทธ์ สมบัติพิบูลย์

“คนที่นี้ก็มีร้านสะดวกซื้อเหมือนกัน แต่เป็นร้านสะดวกส่วนตัวของไม่เคยขาด
มีทั้งอยู่ในสวนหลังบ้านตัวเองและอยู่ในไร่นาของตัวเอง
ที่สำคัญคือที่นี้เขาทำเกษตรแบบอินทรีย์ปลอดสาร
แสดงให้เห็นถึงการกินตามมีตามเกิด การรักษา และตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมรอบตัว”
นางสาวสกมล ตรีบริรักษ์

“ชาวบ้านวางแผนการจัดการน้ำดีขนาดนี้ ยังต้องต่อสู้กับภัยแล้ง
แล้วเรากลับไม่ทำอะไรเลย ไม่คิดว่าต่อไปเราจะต้องต่อสู้กับภัยแล้งบ้างเหอ
ถ้าเรายังคงไม่มีการแก้ไข เมื่อเราเจอกับภัยแล้งบ้าง
ก็เหมือนกับเราตั้งรับด้วยมือเปล่า ปราศจากการป้องกันใดๆ
เราสามารถจัดการน้ำในชีวิตประจำวันของเราได้ดีกว่านี้ไหม”

นางสาวนนภัส ลีละศิธร

ชุดภาษาของนักเรียนดังตัวอย่างข้างต้นนั้น ก็คือการให้ความหมายต่อเรื่องและ
สถานการณ์ในหมู่บ้านแห่งนี้โดยตัวของนักเรียนนั่นเอง และในท้ายที่สุดหลังจากที่รับ
คำแนะนำไปปรับแก้เสร็จและเผยแพร่แล้วนั้น ครูได้ชวนนักเรียนมานั่งล้อมวงคุยกัน
โดยเริ่มถามว่า “เป็นอย่างไรและรู้สึกอย่างไรบ้างกับการทำงานนี้” นักเรียนหลายคน
ได้ร่วมสะท้อนว่า “รู้สึกภูมิใจที่ทำงานนี้ได้สำเร็จ ได้พยายามทำให้ตัวเองมีความ
กระตือรือร้นต่อการทำงานอยู่ตลอดทั้งที่ภาคสนามและที่โรงเรียน เพื่อที่จะให้ตัวเอง

ได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา” บ้างก็บอกว่า “ได้พบเจอสิ่งใหม่หรือข้อติดขัดใหม่และตัวเองสามารถผ่านไปได้” “ในตอนที่ได้รับคำแนะนำก็พร้อมจะรับคำแนะนำนั้นไปปรับแก้ เพราะเห็นเหตุและผลของคำแนะนำนั้นว่าจะเกิดประโยชน์อะไรแก่ตนเองและผู้ที่จะได้อ่านบ้าง” “ทำให้รู้สึกภูมิใจที่เราผ่านประสบการณ์ต่างๆ เหล่านี้มาได้ด้วยใจของเราเอง และรู้สึกว่าตัวเองได้พัฒนาด้านใจและการทำงาน รู้สึกว่าตัวเองโตขึ้น” หรือแม้กระทั่งคำตอบในนักเรียนที่ไม่ค่อยเก่งว่า “รู้สึกว่าตัวเองเก่งขึ้น เพราะสามารถทำงานชิ้นนี้ผ่านมาด้วยตัวคนเดียวจริงๆ ไม่ต้องพึ่งเพื่อนมากเหมือนแต่ก่อนแล้ว และได้ส่งหนังสือภาพนี้ไปให้ชาวบ้านด้วย ว่าพวกเราได้เรียนรู้อะไรหลายๆ อย่างจากชาวบ้าน” ในหลายๆ คำตอบของนักเรียนทำให้ครูรู้สึกว่านักเรียนได้เรียนรู้มากมายจากเรื่องที่ครูได้พาไปประสบพบเจอ พวกเขาได้เรียนรู้และเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากการทำงานนี้ จนนักเรียนเห็นศักยภาพของตนเองว่าสามารถเรียนรู้และทำงานเขียน “หนังสือภาพ เล่มเล็ก” ได้ด้วยตนเอง

ร่องน้ำที่ไม่มีน้ำ
บริเวณเชิงเขาของหมู่บ้าน

นักเรียนกำลังสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน
ผู้ริเริ่มทำประปาภูเขา

นักเรียนกำลังช่วยทำแนวกันไฟ
ร่วมกับชาวบ้าน

ชาวบ้านกำลังเล่าถึงสำรองน้ำของ
หมู่บ้านและเจ้าที่ผู้ปกป้องรักษา

ไฟป่าที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้าน

แฟ้มรวบรวมผลงาน
“หนังสือภาพเล็กเล่ม”

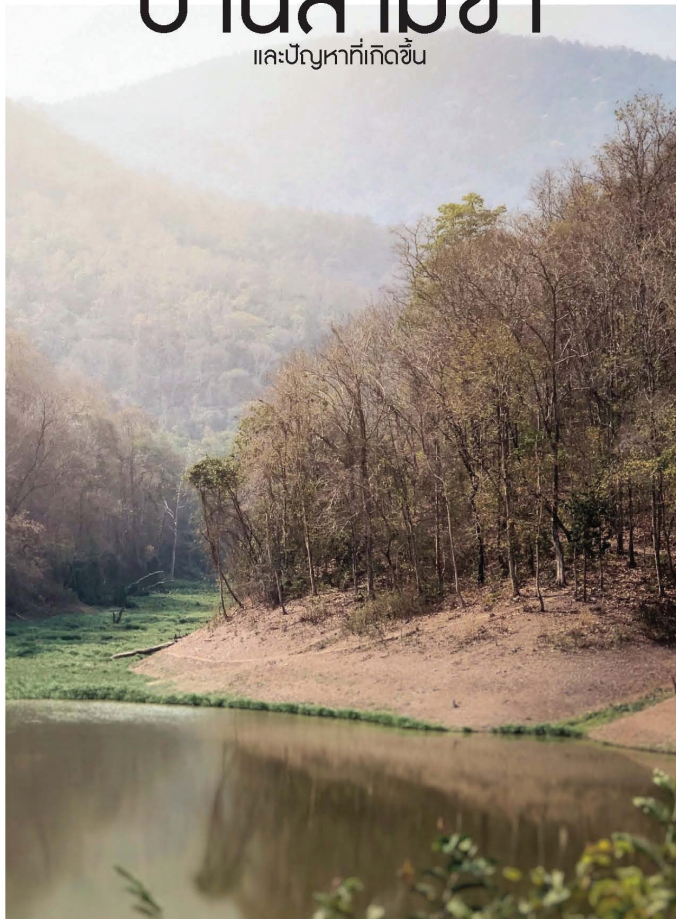
ผลงานหนังสือภาพเล่มเล็ก

จัดทำโดย นางสาวสกมล ตรีบริรักษ์

โรงเรียนรุ่งอรุณ

จัดทำโดย
สภานค ดธธธธธ

ความสำคัญของน้ำที่
บ้านสามขา
และปัญหาที่เกิดขึ้น

วิวธรรมชาติบ้านหลังหนึ่งที่บ้านสามขา

บนเส้นทางที่ห่างไกลจากความเจริญ มีหมู่บ้านป่าต้นน้ำขนาดประมาณ 150 ครัวเรือน ในตำบลห้วยเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่บนที่ราบที่ถูกล้อมด้วยภูเขาสูงชันหลายลูกไปทุกด้าน ภายในตัวหมู่บ้าน ไม่ว่าจะมองไปทางไหนก็จะมีต้นไม้ใหญ่ทั่วทุกสารทิศ ตั้งแต่ต้นไม้ธรรมดาที่พบเห็นได้ตามผืนป่าไปจนถึงนาข้าว หนึ่งในพื้นที่เกษตรของชาวบ้านที่นี่ ที่ **“บ้านสามขา”**

“บ้านสามขา” ในความคิดของหลาย ๆ คน คงเป็นหมู่บ้านชนบทเล็ก ๆ ที่ไม่ได้พิเศษไปกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ ในภาคเหนือที่ยังมีทรัพยากรธรรมชาติหลงเหลืออยู่ หรืออาจจะสำคัญน้อยกว่าด้วยซ้ำไป เพราะที่นี่ไม่ได้มีสถานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อ หรือแหล่งเพาะปลูกที่ศักยภาพโดดเด่นโดดเด่นดังมาจากไหน แต่ในความธรรมดาที่มีความไม่ธรรมดาซ่อนอยู่ไม่น้อย

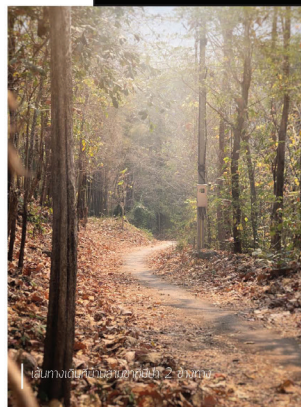

บ้านसानขาคือหมู่บ้านป่าต้นน้ำ ที่อาศัยการใช้น้ำจากประปาภูเขา ซึ่งเป็นความโชคดีด้านต้นกุน-
ภูมิประเทศที่เป็นแอ่งที่ราบกลางหุบเขาที่เต็มไปด้วยป่าไม้หลากหลายพันธุ์ ทำให้ที่นี่มีน้ำใช้โดยไม่ต้องพึ่งการ-
ประปาจากตัวรัฐ โดยที่น้ำจะใช้น้ำโดยผ่านวิธีการต่อจากตาน้ำ หรือแหล่งน้ำในธรรมชาติ ส่งเข้า
บ่อเก็บน้ำเป็นระยะ ๆ จากนั้นน้ำก็จะถูกส่งเข้าถึงเก็บน้ำที่หมู่บ้านเพื่อป้อนน้ำไปสู่บ้านเรือนแต่หลังในที่สุด

อ่างเก็บน้ำแห่งหนึ่งของบ้านसानขา

ด้วยความที่หมู่บ้านนี้ล้อมรอบไปด้วยป่าเป็นป่าเต็งรังและเบญจพรรณ ซึ่งเป็นป่าที่เก็บน้ำได้ไม่ตื้นัก ทำให้เวลาน้ำมาจะมาเร็วไปเร็ว ชาวบ้านจึงมีการสร้างฝายขึ้นมา การสร้างฝายเป็นการกั้นน้ำให้ไหลลงเป็นขั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้ตัวน้ำไหลช้าลงสามารถกักเก็บน้ำได้มากขึ้น และช่วยในการกักเก็บตะกอน ช่วยให้มีน้ำเก็บไว้ใช้ได้นานขึ้น และน้ำใสมากขึ้น

ชาวบ้านที่ล้างผัก

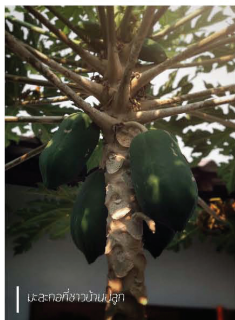

ผักที่โดนล้าง

นอกจากการสร้างอ่าง สร้างบ่อแล้วเพื่อจัดการระบบน้ำแล้ว ชาวบ้านที่นี่ ก็ยังมีการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า พวกเขาใช้แค่นี้ใช้ น้ำยังใฝ่ให้ประหยัดได้มากที่สุด เช่น การล้างผัก พวกเขาจะนำกะละมังใหญ่ ๆ ใส่ น้ำตั้ง น้ำที่เหลือจากการใช้ในกะละมังก็สามารถเอาไปใช้อย่างอื่นได้ต่อ อย่างเช่น การรดต้นไม้ เป็นต้น

เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า “อาหาร” คือปัจจัยสี่ที่เราขาดไม่ได้ “ผิวเมื่อไหร่ก็แฉะมา” สำหรับคนในเมืองอย่างเรา ร้านสะดวกซื้อคงเป็นสิ่งที่เรานึกถึงยามหิว สำหรับคนที่นี่ก็มีร้านสะดวกซื้อเหมือนกัน แต่เป็นร้านสะดวกซื้อส่วนตัวของไม่เคยขาด มีทั้งที่อยู่ในสวนหลังบ้านตัวเอง และอยู่ในไร่นาของตัวเอง

เพราะข้าว ผัก ผลไม้ของที่นี่ จะมาจากการปลูกเองทั้งสิ้น กล่าวคือเขาสามารถหากินเอง ได้จากการปลูกพืชผักหลังบ้านตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นมะเขือ มะนาว มะละกอ และผักอีกมากมาย หรือ แม้กระทั่งข้าวที่กินพวกเขา ก็ปลูกเองตามไร่นาของตัวเอง ดังนั้นพวกเขาแทบไม่ต้องซื้อของข้าง- นอกใช้เลย และที่สำคัญคือที่นี่เขาทำเกษตรแบบอินทรีย์ที่ปลอดสาร และข้อเท็จจริงเหล่านี้ ทั้งการ- กินอยู่ การจัดการทรัพยากรน้ำ แสดงให้เห็นถึงการกินตามมีตามเกิด การรักษา และตระหนักถึง สิ่งแวดล้อมรอบตัว จนเมื่อปี 2553 บ้านสามขาได้รับรางวัล “คนรักयीป่า ป่ารักชุมชน”

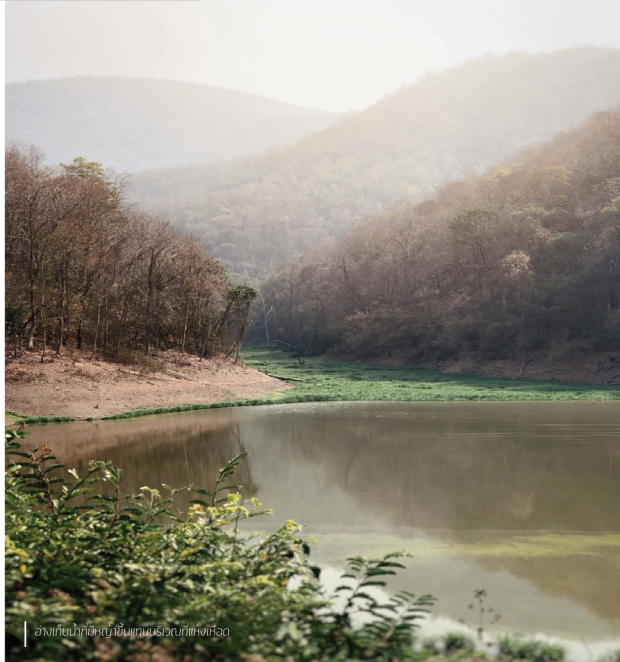
อ่างเก็บน้ำที่เขื่อนศรีนครินทร์

ในปี 2563 น้ำในลำห้วยที่บ้านสามขา ถูกแทนที่ด้วยใบไม้แห้งที่ล้นทลลาด ระดับน้ำในอ่างเก็บน้ำที่เคยเต็ม กลับขึ้นเขินไกลแห่งยอด สังเกตเห็นถึงเนินดินที่เคยเป็นพื้นที่กักน้ำ นี่คือสัญญาณเตือนของความหายนะภัยแล้งที่กำลังจะเกิดขึ้นในปีนี้ แต่ทำไมสิ่งเหล่านี้ถึงเกิดขึ้นได้ในชุมชนนี้กัน?

ป้ายรณรงค์หยุดเผาป่า

ป้ายที่ติดตั้งตามบางบ้านคือคำตอบของเรื่องนี้ “หยุดเผาป่า” ปัจจุบันการเผาป่า หรือไฟไหม้ป่าที่เกิดจากฝีมือมนุษย์เป็นปัญหาที่มีอยู่แทบจะทั่วโลก และบ้านสามขาก็เป็นหนึ่งในนั้น แต่ชาวบ้านที่นี่ไม่ใช่คนกระทำแต่อย่างใด สาเหตุที่บ้านสามขาจะมีไฟไหม้ป่าเกิดจากคนนอกเข้ามาทำไร่-ข้าวโพด ไร่มีนสำปะหลังต่าง ๆ และมีการเผาหญ้าเพื่อเตรียมพื้นที่ ซึ่งการเผาหญ้าเหล่านี้ที่ทำให้ไฟลามไปยังบริเวณป่าทำกินของบ้านสามขา

อ่างเก็บน้ำที่ต.หนองหิน อ.หนองหิน จ.ขอนแก่น

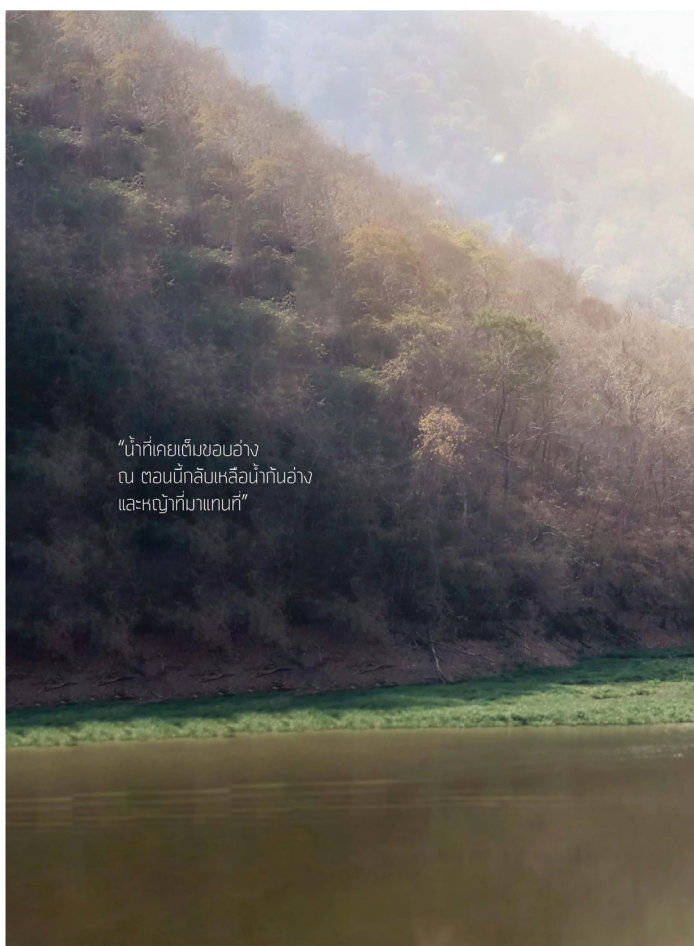
“ไฟฟ้า” แยกทำลายสิ่งปกคลุมดิน ทำให้หน้าดินจึงเปิดโล่ง เมื่อมีฝนตกลงมาก็จะตกกระทบหน้าดินโดยตรง ทำให้เกิดการชะล้างพังทลายของดินได้ง่าย น้ำที่ไหลบ่าไปตามหน้าดิน จะพัดพาหน้าดินทำให้ดินอัดตัวแน่นทึบขึ้น การซึมน้ำไม่ดี ทำให้การรุ่มน้ำของดินลดลงไม่สามารถเก็บกักน้ำได้ดีเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้เอง น้ำในลำห้วยที่เคยเต็มด้วยน้ำ กลับแห้งขอด อ่างที่ระดับน้ำเคยขึ้นถึงขอบ กลับตื้นเขินจนมีหญ้าขึ้น และเมื่อน้ำน้อย ชาวบ้านจึงมีน้ำไม่พอใช้สำหรับการทำเกษตรเพื่อบริโภคตนเอง ต้องมีการไปซื้อของข้างนอกเข้ามา ซึ่งตรงส่วนนี้จะไปเพิ่มรายจ่ายของชาวบ้าน

จากชุมชนที่เคยอุดมไปด้วยพืชผักมากมาย และนาข้าวเหลืองอร่าม ในวันนี้กลับเหลือเพียงพืชผักล่ำไร นาข้าวมีแต่ตอข้าว และดินที่แห้งเหือด เพราะกลุ่มคนบางส่วนที่ท่ามาหากินได้ป่า เป็นคนที่ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร พวกเขาไม่รู้ด้วยซ้ำ ว่าการเผาป่าไปทำให้ใครหรือสิ่งต่าง ๆ เสื่อมร้อนอย่างไร

ดังนั้นสุดท้ายแล้ว สิ่งที่ยาวนานของเขาทำได้ที่ดีที่สุด คือการตระหนักถึงคุณค่าน้ำที่ใช้ การมองปัญหา วิเคราะห์ และแก้ไขส่วนของพวกเขาให้ดีที่สุด ซึ่งก็คือการทำแนวกันไฟป่าตามป่าเขา และประหยัดน้ำเท่าที่จะประหยัดได้ ด้วยความหวังว่าวันพรุ่งนี้ เดือนถัด ๆ ไป ปีหน้า ปัญหาน้ำจะเพลาลง และน้ำจะกลับมาเต็มอ่างอีกครั้ง

อ่างเก็บน้ำที่แห้งเหือดของบ้านบางนา

“น้ำที่เคยเต็มขอบอ่าง
ณ ตอนนี้กลับเหลือน้ำก้นอ่าง
และหญ้าที่มาแทนที่”

ดวงตา หมายเลข ๘

เจ้าของผลงาน : เด็กชายณัฐคนเศวร์ พรานวิหค
เด็กหญิงณลิตา พลธนะสวัสดิ์ เด็กหญิงลิลิน ชื่นปิ่นเกลียว
เด็กหญิงเพียงพุทธ โรจนสถาพรกิจ เด็กชายกัณชัช อินทุสติติกุล